

Elements fonamentals del llenguatge plàstic tridimensional

Xavier Belanche

Setembre de 2019

Índex

Elements fonamentals del llenguatge plàstic tridimensional	2
Què entenem per volum?	2
Volum i escultura, és el mateix?	2
El volum com a llenguatge plàstic tridimensional	3
La simetria	4
El punt de vista	4
Les línies compositives de les formes	4
El pes	5
El color	5
La llum	5
La textura	6
El moviment	7
La profunditat	7

Elements fonamentals del llenguatge plàstic tridimensional

Què entenem per volum?

Si bé el terme **volum** té una semàntica variada i, per tant, el seu significat varia segons el context en què s'utilitza (penseu en el terme *volum* com a llibre físic o *volum* en l'àmbit del so), dins dels continguts que treballareu al llarg del curs, el terme **volum** l'entendrem com *l'espai tridimensional delimitat per allò què és perceptible*. Per exemple, una cadira és un volum que, com a objecte, ocupa un espai físicament delimitat. Però també el *David* de Miguel Àngel o l'urinari de Marcel Duchamp són volums encara que aquests dos últims, a diferència del volum d'una cadira, són considerats *obres d'art*.

Volum i escultura, és el mateix?

Si el volum és el concepte o la idea de l'ocupació física de l'espai sensible per una determinada matèria (sigui aquesta en estat sòlid, líquid o gasós), l'**escultura** és l'art de donar forma a aquest volum. La imatge de l'escultor tallant la pedra in-forme o modelant el fang amorf representa aquesta idea de la creació artística de dotar forma a la matèria, de transformar el fred del marbre en un lluitador de l'Antic Testament o en una encantadora nimfa que semblen cobrar vida davant dels ulls

Figura 1: Marcel Duchamp, *Fountain*, 1917. Font: Wikipedia

dels espectadors. El volum, per tant, és el llenguatge que ens ha de permetre llegir i analitzar les formes tridimensionals amb independència del seu simbolisme, significat o utilitat. L'escultura, en canvi, és l'expressió artística de les formes volumètriques.

El volum com a llenguatge plàstic tridimensional

L'abecedari del llenguatge plàstic del volum us ajudarà a comprendre diferents aspectes visibles i invisibles de les formes tridimensionals. Aquest enfocament lingüístic de l'estudi del volum és comparable a quan estúdieu la creació literària des del punt de vista de la gramàtica, sintaxi, ortografia, semàntica... i, per tant, et permetrà adquirir un vocabulari propi de la matèria, necessari per analitzar correctament les diferents manifestacions tridimensionals que us envolten.

Habitualment, l'estudi d'una pràctica artística (ja no només el volum o l'escultura, sinó també la pintura, la fotografia, el cinema, el còmic, la publicitat...) des del punt de vista del llenguatge visual, comencen amb la definició dels elements elementals d'aquest llenguatge visual, és a dir, *el punt, la recta, el pla i el volum*. Com creiem que aquests conceptes bàsics del llenguatge visual ja s'han impartit amb anterioritat, anirem a veure aquells conceptes que defineixen la sintaxi visual de les formes volumètriques (tot i que algunes d'elles poden ser perfectament transportables a altres àmbits artístics):

- La simetria
- El punt de vista
- Les línies compositives i enquadrament de les formes
- El pes

- El color
- La llum
- La textura
- El moviment
- La profunditat

La simetria

Entenem per simetria per aquella línia imaginària que divideix en dos parts iguals una composició tridimensional. La simetria proporciona a l'obra tridimensional valors associats a l'estabilitat, l'equilibri, l'harmonia o solemnitat. En canvi, una forma tridimensional *asimètrica* és, generalment, un valor que proporciona inestabilitat i dinamisme. Divisions asimètriques conegudes (especialment en l'àmbit audiovisual) són la divisió ternària o també popularment coneguda com *la regla dels terços*.

El punt de vista

A diferència de la pintura, el volum pot presentar un únic punt de vista o múltiples punts de vista en relació a l'espectador. Per exemple, la majoria de les obres escultòriques de l'art romànic només proporcionen un punt de vista frontal. En canvi, en la majoria de treballs de l'escultura contemporània presenten múltiples punts de vista.

Figura 2: Escultura romànica. Font: [Wikimedia](#)

Les línies compositives de les formes

L'estructura d'una forma tridimensional és l'esquelet que articula els diferents elements que la defineixen així com la relació i interacció entre ells. Aquesta estructura acostuma a ser invisible en termes físics, és a dir, no té cap presència material. La composició seria, en relació al concepte d'estructura del volum, a l'acte

d'organitzar les formes que determinen el volum amb una determinada finalitat expressiva.

Per tal de designar els valors compositius d'una obra s'utilitza el recurs de **les línies compositives**, és a dir, la projecció d'unes línies a sobre del volum que manifesten l'estructura interna d'aquest. Segons sigui el tipus de línia utilitzat, l'obra transmetrà sensacions diferents:

- Si les línies compositives són línies rectes:
 - horitzontals: repòs, calma, tranquil·litat
 - vertical ascensió, estabilitat, dinamisme
 - diagonals: moviment, dinamisme; si condueix a la mirada, agressivitat, violència.
- Si les línies compositives són línies trencades: moviment.
- Si les línies compositives són línies corbes: ritme, elegància, sensualitat.

El pes

Un volum pot donar sensació de pesadesa o lleugeresa segons sigui la seva composició o el material utilitzat:

- Si predomina l'aspecte matèric en la forma tridimensional, la sensació serà de pesadesa.
- Si predomina l'aspecte del buit en la forma tridimensional, la sensació serà de lleugeresa.
- El material utilitzat també és determinant per la percepció del pes de la forma tridimensional. En aquest cas, la memòria de l'espectador sobre l'acabat de la forma tridimensional tindrà un paper determinant que pot arribar a certa confusió en la percepció del seu pes. L'exemple més evident és l'obra de Jeff Koons, *Balloon Dog* (1994-2000), on l'espectador pot creure que està davant d'una obra amb un pes similar als que poden fer-se a partir d'un globus.

El color

El color és, per antonomàsia, el concepte més representatiu de l'estudi dels llenguatges artístics. Dins de l'àmbit de les formes tridimensionals, el color pot ser monocrom o policrom. Per exemple, en el cas de les escultures romàniques, la policromia proporciona a les obres una major expressivitat. En canvi, la monocromia de les escultures classicistes proporciona una lectura visual diferent en funció del color predominant del material; els blancs del marbre, la seva lluminositat, produeixen un efecte de lleugeresa, d'absència de pes. En canvi, les obres escultòriques treballades amb bronze produeixen l'efecte contrari: duresa, pesadesa.

La llum

Com passa amb el punt de vista, la llum és un element determinant en la percepció visual de la forma tridimensional (fet que no passa amb la resta de les pràctiques artístiques com la pintura). Segons sigui la interacció de la llum amb el material amb el qual estigui feta l'obra tridimensional o escultòrica, la seva recepció serà diferent. Les sensacions que transmet una obra esculpida en marbre no tindrà el

Figura 3: Jeff Koons, *Balloon Dog* (1994-2000)

mateix efecte que un altre realitzada amb bronze. També és important tenir present la voluntat de l'artista en la creació de l'obra i la seva vinculació amb l'efecte provocat per la llum. Sobre això ens podem fer les següents preguntes:

- La llum ressalta més unes parts que altres o incideix sobre el conjunt del volum?
- L'obra volumètrica està pensada per rebre la llum des d'un angle determinat?
- L'obra produeix un efecte diferent si aquesta està sota diferents condicions lumíniques.
- La incidència de la llum sobre el volum, provoca més ombres sobre la superfície del volum i, per tant, intensifica l'expressivitat del conjunt de l'obra?

La textura

La textura, en el context de la matèria de volum, representaria l'aspecte natural o artificial de la superfície d'un objecte amb més o menys uniformitat. La textura la reconeixem mitjançant els sentits del tacte i la visió i, segons el seu acabat, distingim dos tipus generals de textures:

- **Llises:** produeixen la sensació de suavitat, calma, lleugeresa.
- **Rugoses:** produeixen la sensació de dinamisme, agressivitat, patiment.

Cal tenir en compte que, fins a finals del segle XIX, la textura no és utilitzada com a recurs expressiu. Fins a la "revolució" escultòrica iniciada per August Rodin, l'acabat de les obres escultòriques són d'acabats llisos i polits. És a partir de l'obra de Rodin i especialment en el moviment de les avantguardes artístiques on la textura ocupa un lloc predominant dins dels diferents recursos plàstics utilitzats

pels artistes.

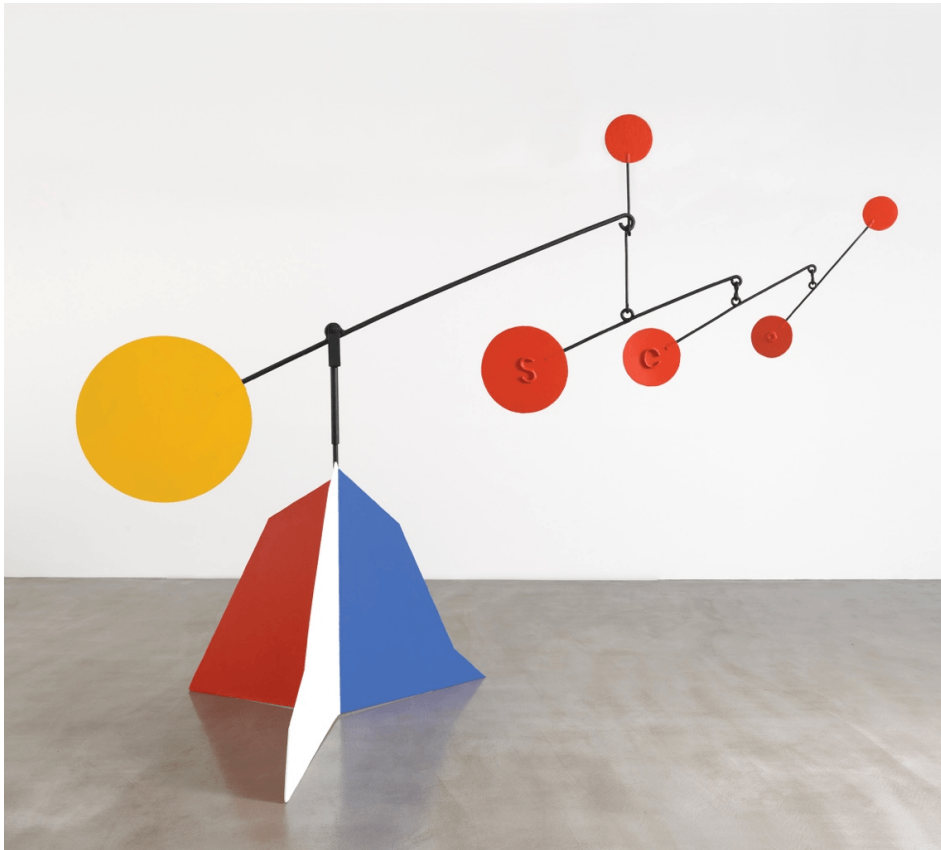

Figura 4: Escultura de Calder

El moviment

Segons la composició de les parts del volum ens proporcionarà un major o menor grau de sensació de moviment o de repòs:

- Les composicions tancades, quan l'obra sembla "recollir-se" en ella mateixa, limita la seva capacitat de moviment.
- Pel contrari, quan la composició és oberta, és a dir, quan les parts que formen l'obra volumètrica s'obren cap a l'exterior, o semblen expandir-se fora dels límits tridimensionals, mostren un major grau de moviment.
- D'altra banda, cal assenyalar que des del segle XX, especialment a partir de les avantguardes artístiques, els artistes incorporen "físicament" el moviment a les seves obres. Penseu, per exemple, en l'obra d'Alexander Calder.

La profunditat

Encara que sembli contradictori (dins d'un mitjà tridimensional s'entén que la profunditat és inherent a l'obra tridimensional), trobarem obres que transmeten més profunditat que altres. Per exemple, una escultura egípcia mostra poca profunditat (proporcionant una major sensació d'estatisme) si la comparem, per exemple, amb l'obra dels mistos de Claus Oldenburg.